

5. Jelentés az Ásványtárról.

Tisztelt Közgyűlés!

A közfelfogás a maga szégyenére és kárára a földet életelen testnek tartja, amely arra lett teremtve, hogy az ember rajta jól érezze magát. Pedig az elfogulatlan szemlélőnek bőségesen van alkalmá tapasztalni, hogy ennek a lebecsült testnek hatalmas életében, igénytelen szerepet játszó apróságok minduntalan lázas izgalomba hozzák a „teremtés koronájá“-t. Ezek az apróságok azonban alkalmasak arra, hogy czélszerűen felhasználva, az ember életének, fejlődésének más, a megelőzőnél jobb irányt adjanak.

Akaratlanul is rá kell mutatnunk erre a tényre, midőn Ásványtárunk 1910-ik évi életéről beszámolunk.

Méltóztatnak tudni, hogy a sármási mélyfurások révén Erdély földének egy nagy reménységre jogosító kincse, a földgáz lett oly mértékben ismeretessé, hogy ennek a kincsnek czélszerű felhasználását parlamentünk új törvénnyel látta szükségesnek biztosítani.

A sármási földgáz nemcsak hazai bányász-, iparos- és gazdaköreinket mozdította meg, hanem a nyugat practicus népeinek figyelmét is magára vonia; azokét, akik nem hangos közjogi beszédekben merülnek ki, hanem tisztább fogalmakkal bírnak a reális életről, mint mi.

A múlt év folyamán kétszer is meglátogatta Ásványtárunkat Nagy-Britanniának budapesti főkonzula: Esme Howard úr és pedig először Olaszország budapesti főkonzula: Gr. Bosdary Sándor úrral, másodizben pedig A. Benett úrnak Nagybritánia wieni kereskedelmi attachejának társaságában.

A sármási földgáz és Erdély egyéb ásványkincsei iránt való érdeklődése két napig tartotta az Ásványtárban Charles H. Botsford amerikai vállalkozó urat, aki angol tőkével Máramarosmegyében petroleumra fúrat.

Hogy hazánkból dr. Lóczy Lajos egyetemi tanáron a m. kir. földtani intézet igazgatóján és Böhm Mihályon a nagysármási kálisó-kutató kirendeltség vezetőjén kívül, akik már régebben ismerték az Ásványtárt, más valakit is ide vezetett volna az annyi sok beszédre, meddő vitára alkalmat adott földgáz iránti érdeklődés, arról nincs tudomásom.

Miután minden természeti tárgynak czélszerű gyakorlati felhasználása csak tudományos alapon indulhat meg és miután a földgáz érdekében az Erdélyi-medence mennél részletesebb geolo-

giai megismerése szükséges, az elmúlt évben megfeszített erővel fáradtunk azon, hogy régibb kirándulásaink révén gyűjteményünkben gyökerező eddigi adatokat a szükséges újabb megfigyelésekkel kiegészítve, az érdeklődő körök rendelkezésére bocsáthassuk.

Kora tavasszal márczius 9-én megkezdtem az előttünk lebegő cél érdekében segédeimmel dr. *Balogh* Endre és dr. *Papp* Simon urakkal a kirándulásokat és amikor egyéb dolgaink és körlményeink mellett tehettük, folytattuk késő őszig, november 13-áig a természetben és azon túl a laboratóriumban.

De folytattuk más irányban is Erdély földének kutatását: *Szentpétery* Zsigmond az Erdélyi Érczhegység évekkal ezelőtt megkezdett tanulmányozása közben ez idén *Hidas* és *Toroczko* vidékét járta be és látta el gyűjteményünket a részletes tanulmányozáshoz szükséges anyaggal. Ez alkalommal begyűjtötte a felső-sziléziai részvénytársaság *vaspataki* kutatási tárója még bejárható 800 méteres szakaszának sorozatos példáit, amit a bányatársaság alkalmazottai kérésre többször szívesen ígértek, de gyűjteményünk azért e tárgyakhoz az ő révükön nem tudott hozzá jutni. Becses gyarapodásnak kell tartanunk ezt, mert e tudományos valamint gyakorlati szempontból nagyon nevezetes vidék részletesebb megismerésére már most olyan helyekről is van anyagunk, ahová a beszakadó félben lévő kutató tárókat tekintve, azt kell hinnünk, hogy nem sokáig lehet jutni.

Erdély földjének részletesebb megismerésére anyagot szolgáltatnak azok a gyűjtések is, amelyeket tárunknak fiatal buzgó munkásai szülőföldük környékén végeztek. Ezekkel kapcsolatban a tőlük megkezdett részletes tanulmányok révén, egy-egy felgyűladó fáklya szerepét játsszák ezek a gyűjtések, amelyek később Erdély szép földjének kevésbé ismert részeit fogják remélhetőleg tisztán megvilágítani.

Ilyenekül tekinthetjük *Kiss Ernő* múzeumi őrségéd gyűjtését a *Baróti hegység* déli részéről és a *Bodoki hegység*ből, *Xantus János* egyetemi gyakornok gyűjtését az Erdélyi Érczhegységből *Gurazáda* és *Marosbrette* környékéről.

A XI-ik nemzetközi geologiai congressusnak stockholmi ülésai alkalmával, az ezzel kapcsolatban rendezett kirándulásokon végzett gyűjtéseimből Európa északi vidékéről, Svédországból, Norvégiából becses és szép sorozathoz jutott Ásványtárunk. Földünk eme tájáról, amelyen a régi lekopott hegységek mélyebb részét van alkalmunk tanulmányozni, és pedig a pleistocén (negyedkori) gletscherek tisztító működése következtében olyan meglepően üde állapotban, hogy ezek láttára megértjük, miért adott ez a különben zord északi vidék annyi nagy természettudóst (Linné, Berzelius, Scheele, Brögger stb.) az emberiségnek.

Az Ásványtár köréhez tartozó személyzet ez év folyamán összesen 257 napi kiránduláson 2079 darabbal gyarapította az Ásványtár gyűjteményeit.

Ezenkívül gyűjtöttek Ásványtárunknak: *Ferenczi István* egye-

temi hallgató Zalatnáról és Botesről, Daróczi László tanárjelölt Székelyudvarhely környékéről és dr. Hoffer András a wieni medenczéből, összesen 273 tárgyat.

Meghatározásra, véleményadásra beküldött tárgyakból 212 darabbal, ajándékozásból 42 darabbal, csere útján 65 darabbal, vétel útján 120 darabbal gyarapodott gyűjteményünk.

Tárunk hálás köszönetének nyilvánításával sorolom fel itt szives ajándékozóinak neveit: br. Bánffy Ernő, Barabás Endre, Bihari Gyula, Daróczi László, Ferenczi István, dr. Békési Károly, Egán Lajos, Lészay Ferencz, Némethy Ernő, dr. Princz Gyula, Schildbach Hufnagel Julie, Szabó Imre, dr. Szádeczky Gyula. Külön kell kiemelnem *gróf Bethlen Karolina* úrhölgy nevét, a ki a Vezuvio kitörését ábrázoló két szép képet festett és ajándékozott tárunknak.

A vétel útján szerzett egyéb tárgyak között kiválanak az Eoli szigeteknek (és az Etnának) gyönyörű geológiai dombormű térképei, melyeket Amedeo Aureli római geologus ábrázoló művész alkotott.

Becses reánk nézve a gyalúi hegységnek 1 : 75000 mértékű domború geológiai mintája is, melyet Xantus János egyet. gyakor. nok készítette el az Ásványtár részére.

Összes évi gyarapodásunk tehát 2791 drb. tárgy és pedig 292 drb. ásvány, 2318 drb. kőzet, 173 drb. kővület, 6 drb. geológiai színezett dombormű térkép és 2 drb. olajfestmény. — A Tár anyagából ez év folyamán készített vékony csiszolatok száma 1000-re rug.

A szaporodásnál ha nem is nagyobb, de legalább is vele egyenlő fontosságúnak kell tekinteni Tárunk anyagának tudományos feldolgozását, az eredmények publicálását szóval és írásban. Ebben az irányban is megtettük, ami erőnkből kitelt. Erről az alábbi száraz statisztikai adatok felsorolása tájékoztat:

Dr. Szádeczky Gyula:

1. „A holtak városáról Messináról és környékéről.“ Természettudományi Közlöny 1910 évf. pag. 57—77. jelent meg.

2. „Messina és környéke az utolsó nagy földrengés után.“ Előadatott 1910 február 17—18—19 napjain.

3. „Adatok az Erdélyi Medencze északnyugati részének tektonikájához.“ Előadatott a magyarhoni földtani társulat 1910 évi márczius 2-iki szakülésén.

4. „Dés földje történelméből.“ Előadatott az Erd. Múz. Egylet dési vándorgyűlésén. A vándorgyűlés emlékkönyvében fog megjelenni.

5. „Az Erdélyi Medencze folyós-légnemű bitumenjéről és különféle sóiról.“ Előadatott az E. M. E. népszerű előadásai sorozatán 1910 december 13-án.

6. Földgáz és petróleum az Erdélyi Medenczében. Természettudományi Közlöny 1911 évf. pag. 82—92.

7. „A gáznemű és folyékony bitumenek a közlekedés szempontjából.“ A „Közlekedés“ cz. folyóirat 1910 7. sz.

Dr. *Szentpétery* Zsigmond: „Eruptívus kőzetek a Tienshánból.“ Előadatott az E. M. E. természettudományi szakosztálya 1910 május 3-iki szakülésén.

Dr. *Papp* Simon :

„Gyalui kristálypalota hegység ÉK-i részének amphibolitjairól.“ Előadatott az E. M. E. term. tud. szakosztálya 1910 május 3-i szakülésén.

„Obsidián-nucleus Szucságról.“ Előadatott az E. M. E. term. tud. szakosztálya 1910 december 21-én tartott szakülésén.

Itt említem meg Dr. *Gaál* István dévai főreáliskolai tanár gyűjteményünk maróthlaki eocán kőületeit és dr. *Vadász* Elemér budapesti egyetemi tanársegéd árkosi és előpataki kretakori kőületeinket határozta meg.

Külön kell kiemelni ama csontokat, amelyeket Borberekttől keletre, az út mentén lévő árkokban gyűjtöttünk *Lészai* Ferencz nagybirtokos ur közreműködésével idei kirándulásunk alatt. Fontosak ezek azért, mert geologusaink egy részétől harmadkorinak tartott rétegekből származnak. Ezeket meghatározásra dr. *Nopcsa* Ferencz br. urnak, Erdély DNY-i része felsőkretakori rétegei és az azokban lévő *Dinosaurius* maradványok kitünő ismerőjének küldtem el, akinek meghatározása eredményeit közlő leveléből az ő beleegyezésével jónak látom az ügy érdekében nyilvánosságra hozni azt, hogy ezen anyagban sikerült neki felismerni:

„...1. Teknősbéka felső páncéljának a töredékét, mely a Szentpéterfalvánál előforduló, még le nem irt teknősökkel összehasonlítván, azonosnak bizonyult.

2. Egy rövid, gyengén biconcav csigolyatest, mely gömbölyített alsó része folytán szintén szentpéterfalvi csigolyákra emlékeztet.

3. Egy gyenge diaphysise által farkcsigolyának meghatározható hosszúkas csigolyát, mely alakja folytán *Moculodon* nevű, még le nem irt *Dinosaurius* farkcsigolyára emlékeztet, *cavernosus* belső szerkezete folytán ezektől azonban némileg eltér.

4. Egy biztosan valami *Orthopoda* *Dinosaurius* hátulsó farkcsigolyának ivdarabját...“

„...Ilyen darab is van több jól megtartott példányban a szentpéterfalvi gyűjteményben.

Eme darabokon kívül egy biztosan *Moculodon* nyakcsigolyának jobb oldalú csigolya iv töredéke fekszik előttem, úgy, mint egy kisebb állathoz tartozó femur töredéke a jellemző *trochanter quartussal*...“

„...Összefoglalván tehát, bátran azt lehet állítani, hogy az újabb borbereki anyag jól megfelel az 1901-ben gyűjtött anyagnak és ezzel együtt a borbereki és szentpéterfalvi fauna azonoságát bizonyítja. Emlős állat maradványa se ebben, se a nagyenyedi gimnázium gyűjteményében lévő Borberekttől származó anyagban eddig nincsen, minek folytán a Borbereknél előforduló tarka agyag továbbra is *Daniennek* és nem harmadkorinak tekintendő...“

Dr. Nopcsa Ferencz br. úrnak szivességéért jól esik e helyütt is köszönetet mondani.

A nagyközönséggel szemben nyilvános gyűjteményünk kötelességét nemcsak a megszokott ünnepnapos nyitásokkal, amelyen 881 látogató volt, teljesítette, hanem azáltal is, hogy a hozzánk beküldött, vagy behozott anyagot meghatároztuk, arról kívánatra véleményt adtunk. Megemlítem azt is, hogy a jelentkező intelligens ifjakat e tél folyamán vasárnaponként ásványtani és geológiai oktatásban részesítjük abban a reményességben, hogy ezek a föld életét tisztábban fogják látni, mint a mai társadalom és hogy ők ebben a tekintetben, a nagyon kívánatos szebb jövőnek magvetői lesznek.

Kolozsvár, 1911 februárius 16.

Dr. Szádeczky Gyula
főtítkár.